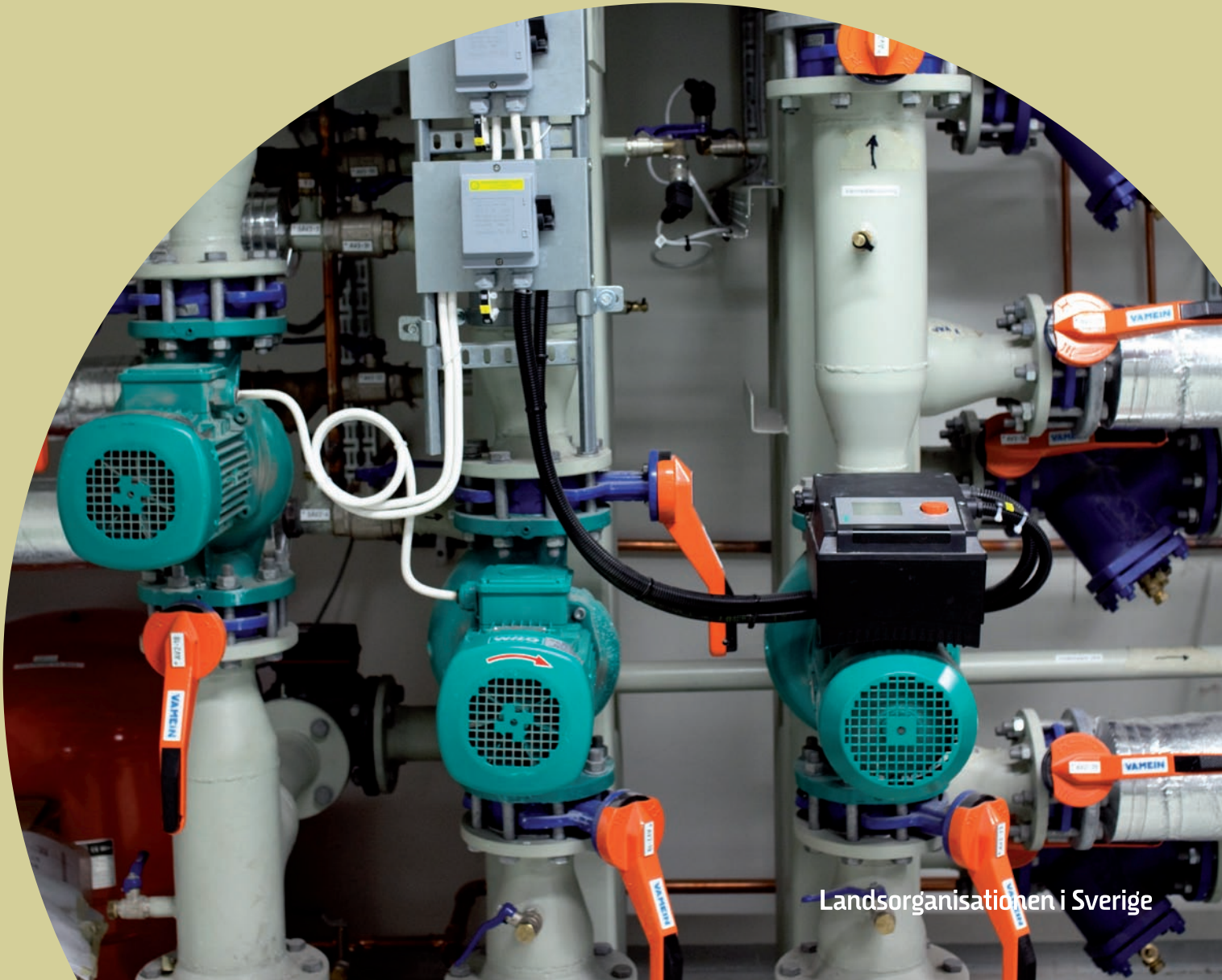

Den nya tidens AK-arbeten? En granskning av FAS 3

Författare: Alica Selmanovic,
Enheten för ekonomisk politik och arbetsmarknad

Innehåll

Innehåll	1
1. Sammanfattning – Fas 3 belyser behovet av ny riktning inom arbetsmarknadspolitiken	2
2. Jobb- och utvecklingsgarantin – programmets utformning.....	4
2.1. Tre faser	4
2.2. Ersättning till deltagare	6
2.3. Ersättning till anordnare av fas 3	7
3. Den tredje fasen – resultat och utveckling	8
3.1. Deltagarsammansättning – vilka är sysselsatta inom fas 3?.....	8
3.2. Anordnare – vilka ”arbetsgivare” sysselsätter fas 3-deltagare i sin verksamhet?	10
3.3. Samhällsnyttig sysselsättning – vad gör deltagarna i fas 3?	11
3.4. Utflödet – hur många går vidare till ett arbete?	14
4. Diskussion	17
4.1. Bristerna i fas 3 blottlägger ett felkonstruerat program	17
4.2. Regeringens försvagning av arbetslinjen	19
4.3. Ny arbetsmarknadspolitik som i stället stoppar inflödet till långtidsarbetslöshet och samtidigt bryter upp fas 3.....	20
4.3.1 Stoppa inflödet till långtidsarbetslöshet	21
4.3.2. Alternativa insatser för långtidsarbetslösa i fas 3.....	23
<i>Subventionerad anställning</i>	23
<i>Praktik</i>	24
<i>Arbetsmarknadsutbildning</i>	24
Käll- och litteraturförteckning.....	26

1. Sammanfattning – Fas 3 belyser behovet av ny riktning inom arbetsmarknadspolitiken

Den 9 juni 2011 beslutade riksdagen att ge regeringen i uppdrag att stoppa vidare anvisningar till fas 3 i jobb- och utvecklingsgarantin (JOB). Beslutet har inte verkställts då regeringen i stället valde att vidta vissa förändringar och förstärka insatserna i programmet.

Månaderna före hade fas 3 blivit föremål för en allt hårdare kritik hos allmänheten och i medierna. Det rapporterades om uppgivna arbetslösa som gav ett ansikte åt ett bristfälligt och misslyckat arbetsmarknadspolitiskt program.

Föreliggande analys visar att kritiken mot fas 3 är befogad. Programmet erbjuder inte möjlighet för arbetslösa att förvärva kunskaper och färdigheter som är efterfrågade av arbetsgivare. Långtidsarbetslösa som deltar i fas 3 får i stället för kompetenshöjande insatser utföra konstgjorda arbetsuppgifter, vilket kan försvåra övergången till ett vanligt arbete. Endast 15 procent av alla som har deltagit i fas 3 har lämnat programmet för arbete eller utbildning. Därutöver har utformningen av programmet i kombination med otillräckliga kontroller frambringat en risk för att oseriösa anordnare bygger upp eller utökar sina verksamheter enbart i syfte att erhålla bidrag från staten för en oavlönad personalstyrka.

Även om många deltagare ändå uppger att de är nöjda med sin fas-3 placering måste arbetsmarknadspolitiken ha betydligt högre ambitioner. LO anser att ett program som enligt prognosen för 2011 kommer att kosta närmare 1,5 miljarder kronor och omfatta tusentals människor inte främst bör fungera som en förvaring av långtidsarbetslösa.

LO förespråkar därför en ny riktning inom arbetsmarknadspolitiken där inflödet till långtidsarbetslöshet stoppas och fas 3 ersätts med mer ändamålsenliga arbetsmarknadspolitiska program.

- Deltagare som för närvarande befinner sig i fas 3 bör i stället beredas plats inom andra arbetsmarknadspolitiska program, främst med fokus på subventionerade anställningar.
- LO anser att behovsorienterade individuella bedömningar bör ligga till grund för anvisningen till arbetsmarknadspolitiska program så att rätt person hamnar i rätt program.
- Arbetsmarknadspolitikens huvudinriktning för personer med långa arbetslöshetstider bakom sig bör skifta från den ensidiga fokuseringen på jobbcoaching till fler kompetenshöjande insatser.
- Det behövs kvalitativa insatser tidigt under arbetslösheten i syfte att minska tillströmningen till långtidsarbetslöshet.
- LOs och övriga fackliga organisationers unika kunskaper om arbetsmarknadens funktionssätt måste begagnas genom ett mer slagkraftigt samrådsförfarande som innebär att Arbetsförmedlingen rådgör med berörd arbetstagarorganisation innan en person anvisas ett program som är förlagd till en arbetsplats. Parternas samverkan är avgörande då det kan bidra till att säkerställa att den enskilde inte blir placerad hos anordnare som bryter mot regelverket och därmed inte lever upp till de kvalitetskrav som ställs.

Enligt LO fordras dessutom höjda ersättningar inom arbetsmarknadspolitiken. Regeringens orientering mot ”ekonomiska drivkrafter” som främsta verktyg för att upprätthålla

arbetskraftsutbudet riskerar att försätta människor i fattigdom och minska legitimiteten i de offentliga försäkringssystemen.

- Ersättningen bör under alla skeden av arbetslösheten motsvara 80 procent av den tidigare lönen.
- För att en större del av arbetsmarknaden ska bli tillgänglig för arbetsmarknadspolitiskt subventionerade anställningar, så som exempelvis lönebidrag måste anställningar i de flesta lönelägen kunna subventioneras. Taket för dessa subventioner bör därför höjas.
- Arbetslösa personer som har fyllt 20 år, men som inte har uppfyllt villkoren i arbetslöshetsförsäkringen bör kunna få aktivitetsstöd på lägsta nivå i alla program som berättigar till aktivitetsstöd. Idag förlorar de deltagare som får det lägsta aktivitetsstödet ersättning när de börjar i fas 3.

2. Jobb- och utvecklingsgarantin – programmets utformning

Jobb- och utvecklingsgarantin, JOB, är ett arbetsmarknadspolitiskt program som infördes i juli 2007. Det är idag Arbetsförmedlingens största programinsats med drygt 89 000 deltagare¹ och är den huvudsakliga åtgärden för personer som har varit arbetslösa under en längre period. Syftet är att långtidsarbetslösa ska få ta del av ”individuellt utformade insatser” för att så snabbt som möjligt få ett arbete.²

En arbetssökande erbjuds en plats i JOB när perioden med arbetslöshetsersättning har tagit slut, vilket inträffar efter 300 ersättningsdagar.³ Även personer som inte har varit berättigade till akasseersättning kan delta om de har deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program eller varit arbetslösa och anmälda som arbetssökande i 18 sammanhängande månader hos Arbetsförmedlingen.⁴

Deltagande i JOB är obligatoriskt, förutsatt att den arbetssökande vill behålla sin ersättning under arbetslösheten. En deltagare kan förlora sin plats i programmet, det vill säga anvisningen till garantin *återkallas*, om denne avvisar någon insats inom programmet, annan arbetsmarknadspolitiskt program eller erbjudande om lämpligt arbete utan godtagbara skäl. Den enskilde förlorar sin plats även när han eller hon inte redovisar jobbsökaraktiviteter, inte har regelbunden kontakt med en arbetsförmedlare, missköter eller stör verksamheten.⁵

2.1. Tre faser

JOB inleds med **fas 1** där den arbetssökande får ta del av aktiviteter som omfattar framförallt coachande insatser på Arbetsförmedlingen eller hos en kompletterande aktör (se tabell 1). Jobbsökaraktiviteter med coaching förväntas utveckla den enskildes färdigheter i att söka jobb och ska utgöra huvudsysselsättningen i fas 1.⁶ Den arbetssökande får hjälp med att träna på intervjusituationer, skriva CV och utforma en handlingsplan med kortsiktiga och långsiktiga mål för sitt jobbsökande.⁷ Ytterligare aktiviteter som ryms inom fas 1 är vägledningssamtal, intressetest, yrkesvaltest och studiebesök på arbetsplatser.⁸

¹ Arbetsförmedlingen, månadsstatistik, augusti 2011.

² Förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin.

³ Högst fem ersättningsdagar per vecka. Föräldrar till barn under 18 år får 450 ersättningsdagar.

⁴ Efter tillägg i förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin kan även följande arbetssökande delta i programmet: Ensamstående förälder med barn under 18 år om den fått arbetslöshetsersättning i 75 dagar och deltidsarbetat samtidigt; den som har deltagit i jobbgarantin för ungdomar i 15 månader eller deltagit i det arbetsmarknadspolitiska programmet arbetslivsintroduktion och fyllt 25 år; person som har dömts till fängelse och är beviljad vistelse utanför anstalt eller är villkorligt frigiven om den är arbetslös och anmäld hos Arbetsförmedlingen

⁵ Se 15 § i Förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin.

⁶ Arbetsförmedlingen, Handläggarstöd för jobb- och utvecklingsgarantin. Juli 2011.

⁷ Rosén, E. (2010) s. 4.

⁸ Arbetsförmedlingen, Handläggarstöd för jobb- och utvecklingsgarantin. Juli 2011.

Tabell 1: Jobb- och utvecklingsgarantin – 3 faser

	FAS 1	FAS 2	FAS 3
Tidsperiod	0 - 150 ersättningsdagar	Dag 151 – 450	Inleds efter 450 ersättningsdagar. Ingen bortre gräns.
Syfte	Kartläggning av sökandes individuella behov. Stöd i jobbsökandet.	Stärka deltagarens kontakt med arbetsmarknaden genom arbetsplatsförlagda aktiviteter.	Förstärka deltagarens kontakt med arbetsmarknaden.
Aktiviteter	Förberedande aktivitet. Jobbsökaraktivitet med coaching. Kartläggning och planering.	Arbetsplatsförlagda aktiviteter. Arbetspraktik, arbetsträning och förstärkt arbetsträning.	Sysselsättning hos anordnare, max två år i taget.

Fas 2 innehåller utöver det som finns att tillgå i fas 1 även arbetsplatsförlagda aktiviteter. Tidsgränsen mellan fas 1 och fas 2 har i praktiken varierat beroende på om den arbetssökande har större eller mindre behov av coachande insatser eller arbetspraktik, men även på grund av att Arbetsförmedlingen har haft svårigheter att finna tillräckligt många praktikplatser åt den snabbt växande skaran JOB-deltagare.⁹ En tredjedel av dem som har påbörjat fas 3 har inte fått några arbetsplatsförlagda aktiviteter innan inträdet, trots att det enligt regelverket ska vara huvudaktiviteten i fas 2.¹⁰

Jobbsökaraktiviteter med coaching är den i särklass vanligaste aktiviteten som deltagarna i JOB har tagit del av. Enligt tabellen nedan har dock fler personer fått utbildning under 2011, hittills 17 procent, jämfört med 8 procent år 2010.

Tabell 5: Vanligaste aktiviteterna deltagare i JOB tagit del av

Aktivitet	Kvarstående deltagare juni 2011
Jobbsökaraktivitet med coaching	71 %
Fördjupad kartläggning	69 %
Kompletterande aktör	34 %
Arbetspraktik	24 %
Utbildning	17 %
Förstärkt arbetsträning	10 %
Arbetsträning	8 %
Förberedande insatser	6 %
Lyft	5 %
Arbetsinriktad rehabilitering	3 %

Källa: Arbetsförmedlingen (2011b).

Fas 3 börjar från och med dag 451 i JOB. Fasen består av så kallad icke-reguljär sysselsättning av samhällsnyttig karaktär hos en anordnare. Sysselsättningen kan bestå av arbetsuppgifter som annars inte skulle bli utförda eller som höjer kvaliteten i verksamheten. Placeringen på arbetsplatsen ska motsvara individens hela arbetsutbud, till skillnad från fas 1 och 2 där aktiviteterna enligt förordningen ska uppta minst 75 procent av arbetsutbudet och resterande tid ägnas åt individuellt jobbsökande. Omfattningen av deltagares eget arbetssökande i fas 3 bestäms i stället genom överenskommelse med arbetsförmedlaren.

⁹ Rosén, E. (2010).

¹⁰ Arbetsförmedlingen (2011b), s. 39.

Deltagare i fas 3 sysselsätts hos anordnare som kan vara privata och offentliga arbetsgivare, sociala företag och ideella organisationer. Lämpliga arbetsuppgifter anses exempelvis vara:¹¹

- Serviceuppgifter inom lokalvård, cafeteria och andra servicetjänster i kommunernas egna verksamheter
- Arbete på återvinningsstationer
- Gräsklippningsservice åt pensionärer
- Snöskottning
- Utbyggnad av vandringsleder, t.ex. snickeri och naturvård
- Mentorskap inom skola och äldreomsorg
- Skapande av digital hembygdsbok
- Ommålning av informationstavlor

Det finns ingen tidsgräns för hur länge en arbetssökande kan befinna sig i fas 3. Beslut om placering hos en anordnare fattas dock för maximalt två år i taget. Om den enskilde inte har hittat ett arbete eller av annan anledning lämnat Arbetsförmedlingen¹² kan denne bli placerad hos en ny anordnare. Arbetsförmedlingen ska ansvara för att deltagaren får fortsatt stöd av en arbetsförmedlare under fas 3-perioden. Dessutom ska Arbetsförmedlingen ha regelbunden kontakt med anordnaren och deltagaren för att bland annat fastställa om deltagaren har möjlighet att återgå till arbete.

Till skillnad från föregående faser kan deltagarna i fas 3 inte ta del av andra arbetsmarknads- politiska program. I maj 2011 infördes dock en möjlighet till kortare arbetsmarknads- utbildning, givet att utbildningen bedöms leda till anställning.

2.2. Ersättning till deltagare

Den som deltar i JOB får aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning. För en person som tidigare har haft arbetslöshetsersättning motsvarar aktivitetsstödet 65 procent av den tidigare dagsförtjänsten (max 680 kronor per dag och lägst 320 kronor per dag för den som arbetat heltid). Medelbeloppet för aktivitetsstöd är enligt Försäkringskassan¹³ 404 kronor per dag för kvinnor och 420 kronor per dag för män. Det ger en ersättning på 8 888 kronor respektive 9 240 kronor före skatt varje månad.¹⁴

Den som innan anvisningen till JOB inte har fått arbetslöshetsersättning är berättigad till det lägsta stödet, som är 223 kronor per dag (4 906 kronor i månaden före skatt).¹⁵ Detta gäller dock under längst 450 dagar.¹⁶ Arbetslösa i fas 3-programmet som inte har uppfyllt villkoren för a-kasseersättning får således inte någon ersättning alls. I sådana fall får deltagaren antingen bli försörjd av familj eller söka försörjningsstöd från kommunen. Vid prövningen av rätten till ekonomiskt bistånd beaktas bland annat barnbidrag, bostadsbidrag och alla tillgångar som kan

¹¹ Sveriges Kommuner och Landsting (2009) s. 3.

¹² Exempelvis utbildning (som inte berättigar till aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning), föräldraledighet på heltid eller sjukskrivningsperiod på heltid.

¹³ Försäkringskassan (2010).

¹⁴ $404 \cdot 22$ ersättningsdagar enligt Försäkringskassans standard per månad = 8 888 kr / mån brutto

$420 \cdot 22$ ersättningsdagar enligt Försäkringskassans standard per månad = 9 240 kr/mån brutto.

¹⁵ $223 \cdot 22$ ersättningsdagar enligt Försäkringskassans standard per månad = 4 906kr/mån brutto.

¹⁶ Förordning (1996:1100) om aktivitetsstöd, § 5 a. Se även Arbetsförmedlingen, Faktablad för arbetssökande - Jobb- och utvecklingsgarantin, januari 2011.

säljas.¹⁷ Riksnormen för försörjningsstöd 2011 uppgår till 2 830 kronor per månad för ensamstående vuxen person.¹⁸ Till normen för försörjningsstöd läggs även skäliga kostnader för bland annat boende, hushållsel och hemförsäkring som den enskilde följaktligen får ekonomiskt bistånd för.

Antalet personer som deltar i fas 3 utan att erhålla aktivitetsstöd uppgår till 1 653, eller sex procent av det totala antalet deltagare (juni 2011).¹⁹ Det handlar framförallt om personer som har kvalificerat sig till JOB efter att de har varit arbetslösa i en sammangående period om 18 månader eller personer som har slutat betala medlemsavgift till a-kassan.

Personer som inte har fyllt 25 år och inte har rätt till ersättning från a-kassan, och som går direkt från jobbgaranti för ungdomar till JOB, får utvecklingsersättning på 136 kronor per dag. Den utbetalas fem dagar i veckan. Har deltagaren inget slutbetyg från gymnasiet får denne 48 kronor per dag till och med den 30 juni det år han eller hon fyller 20. Därefter får man 136 kronor per dag även om slutbetyg saknas.²⁰ Utvecklingsersättningen är skattefri. Den är inte semester-, pensions- eller sjukpenninggrundande. Utvecklingsersättning utgår fram tills att deltagaren fyller 25 år. Därefter lämnas aktivitetsstöd med 223 kronor per dag.

2.3 Ersättning till anordnare av fas 3

Anordnare får en ekonomisk ersättning när de erbjuder personer i fas 3 sysselsättning. Den består av ett anordnarbidrag som uppgår till 225 kronor per person och dag, närmare 5 000 kronor per månad, för att täcka handledarkostnader med mera. Anordnaren måste uppfylla arbetsmiljökraven, tillhandahålla nödvändig arbetsutrustning och handledning. Den arbetssökande är försäkrad för bland annat arbetsskada, sveda och värk, samt vid dödsfall.²¹

¹⁷ Makar och sammanboende har en långtgående försörjningsskyldighet gentemot varandra. SOU 2007:2, s. 139.

¹⁸ Socialtjänstförordningen (2001:937), 2 kap, § 1.

¹⁹ Arbetsförmedlingen (2011c), s. 64.

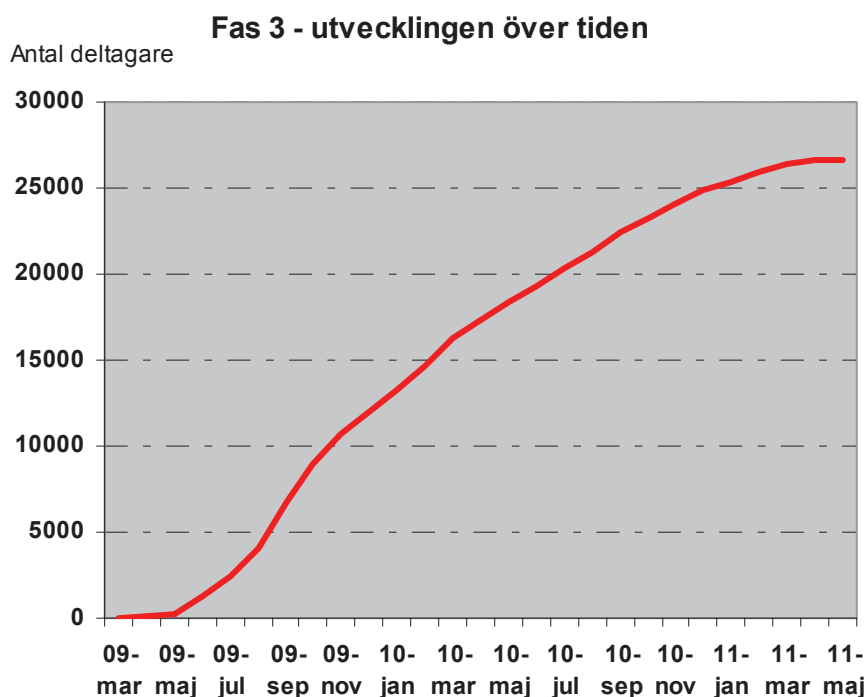
²⁰ Försäkringskassan, 2011-07-18, <http://www.forsakringskassan.se/nav/e1ab56e2b7672f565ffe4fceddde7db>

²¹ Se ”Faktablad till arbetsgivare november 2010: Jobb- och utvecklingsgarantin tredje fasen.”

3. Den tredje fasen – resultat och utveckling

3.1. Deltagarsammansättning – vilka är sysselsatta inom fas 3?

För närvarande deltar drygt 27 000 personer i fas 3 (aug 2011). Antalet deltagare har ökat oavbrutet sedan starten (se diagram) och beräknas fortsätta öka även 2011 till 2013. I den senaste prognosen nås ett högsta antal deltagare i fas 3 med 34 700 under hösten 2013.²² Arbetsförmedlingen beräknar att 44 procent av deltagarna i JOB då kommer att vara i fas 3.

Källa: Arbetsförmedlingens månadsstatistik.

Fas-3-deltagare är en blandad grupp av arbetssökande med lång arbetslöshetshistoria. De flesta som påbörjar fas 3 har varit arbetslösa i omkring två år och har betydande svårigheter att få ett reguljärt arbete. Redan i inledningsskedet år 2009, då de första deltagarna började i programmet bedömdes potentiella deltagare enligt en undersökning gjord av Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, ha olika svårigheter såsom tidigare långa arbetslöshetsperioder, lågt självförtroende, språksvårigheter och dålig hälsa, vilket minskade deras möjligheter att få en anställning.²³

I vilken omfattning denna beskrivning är karakteristisk för deltagarna i fas 3 är svårt att säkerställa utan en statistisk undersökning. Det är dock möjligt att dra några generella slutsatser utifrån de uppgifter om deltagarna som finns tillgängliga hos Arbetsförmedlingen.

²² Arbetsförmedlingen (2011c), s. 20.

²³ Sveriges Kommuner och Landsting (2009) s. 2.

Deltagarsammansättningen i fas 3 skiljer sig åt i framförallt två avseenden jämfört med övriga inskrivna hos Arbetsförmedlingen: den höga andelen äldre personer (50 år och äldre) samt personer med registrerad funktionsnedsättning. Dessa två grupper tycks löpa högre risk att hamna i långtidsarbetslöshet än övriga inskrivna arbetssökande.

Tabell 2: Deltagarsammansättning

Alla öppet arbetslösa och sökande i program, exkl. fas 3 deltagare (maj 2011)		Individer i Fas 3 (maj 2011)	
Män	52%	Män	51%
Kvinnor	48%	Kvinnor	49%
< 30 år	36%	< 30 år	4%
30-49 år	42%	30-49 år	39%
50-59 år	16%	50-59 år	36%
60 år och äldre	7%	60 år och äldre	21%
Funktionshindrad	17%	Funktionshindrad	37%
Grundskoleutbildning	30%	Grundskoleutbildning	32%
Gymnasial utbildning	47%	Gymnasial utbildning	46%
Eftergymnasial utbildning	23%	Eftergymnasial utbildning	22%
Utrikes född	36%	Utrikes född	30%

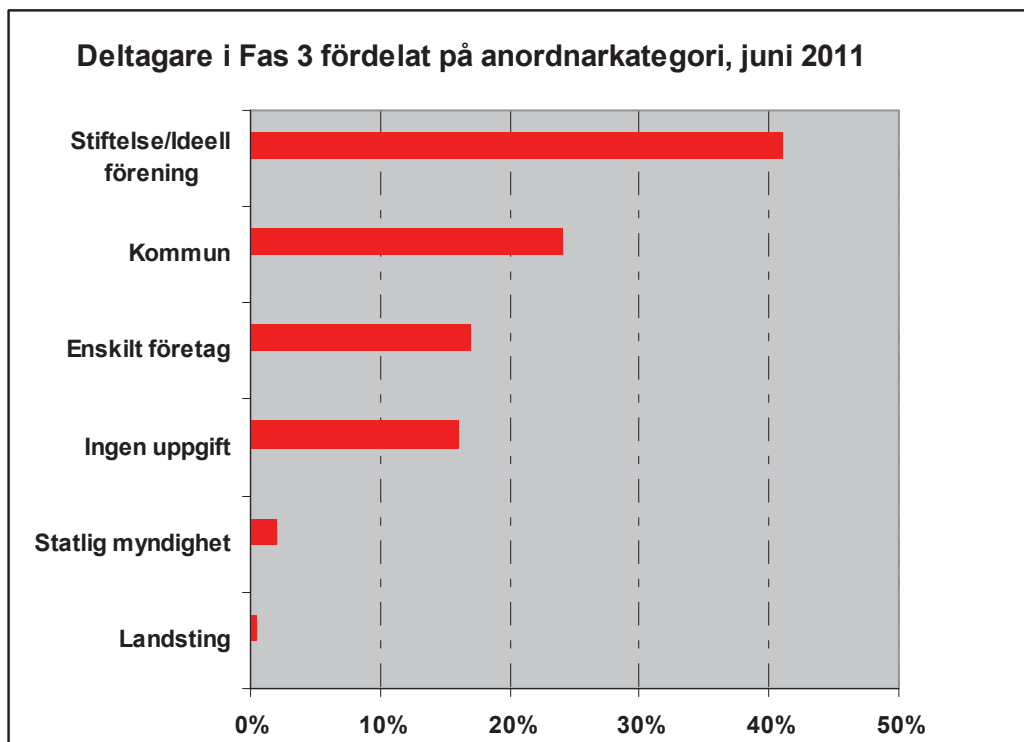
Källa: Arbetsförmedlingens statistikenhet.

Åldersfördelningen visar att en mycket liten andel yngre under 30 år är i fas 3, endast fyra procent jämfört med 33 procent av alla öppet arbetslösa och sökande i program. Av de få deltagare i fas 3 som är under 30 år är en fjärdedel funktionshindrade och 18 procent har endast grundskoleutbildning. Av alla öppet arbetslösa och sökande i program under 30 år har tio procent funktionshinder och 27 procent endast en grundskoleutbildning. Möjligen kan förekomsten av funktionshinder hos en del av de yngre deltagarna delvis förklara orsakerna till att dessa personer är långtidsarbetslösa och befinner sig i fas 3.

Det finns inga utmärkande skillnader beträffande utbildningsnivån mellan deltagare i fas 3 och övriga arbetssökande. Fas 3 har en relativt hög andel personer med eftergymnasial utbildning, 22 procent. Av dessa är 25 procent funktionshindrade och 34 procent utrikes födda. Av alla öppet arbetslösa och sökande i program som har en eftergymnasial utbildning har 13 procent registrerat funktionshinder och 41 procent är utrikes födda.

3.2. Anordnare – vilka ”arbetsgivare” sysselsätter fas 3-deltagare i sin verksamhet?

Det finns omkring 6 900 anordnare av fas 3-platser. Merparten av deltagarna är placerade hos stiftelser/ideella föreningar (41 procent) och i kommunala verksamheter (24 procent).²⁴ Den tredje största gruppen av anordnare är enskilda företag med 17 procent av alla deltagare.

Källa: Arbetsförmedlingen, (2011b).

En majoritet av anordnarna sysselsätter endast en fas 3-deltagare. Omkring 1 300 anordnare har två till fem deltagare och drygt 50 anordnare har 50 till 100 deltagare. 20 anordnare har 100 eller fler deltagare i sin verksamhet och har således som verksamhetsinriktning att sysselsätta fas 3-deltagare, alternativt har utökat sin ordinarie verksamhet med fas 3-sysselsättning. Även anordnare med ett färre antal deltagare kan ha utökat sin ordinarie verksamhet med fas 3-sysselsättning eller ha som verksamhetsinriktning att sysselsätta fas 3-deltagare.

Deltagare som för närvarande inte är placerade hos någon anordnare, se kategorin ”ingen uppgift”, uppgår till 16 procent, vilket är en ökning med tre procent jämfört med föregående år. Enligt Arbetsförmedlingen kan ökningen bero på att de deltagare som har varit maximal tid hos en anordnare, det vill säga två år, nu måste omplaceras hos en annan. Tillsammans med inflödet av nya deltagare innebär detta vissa svårigheter för Arbetsförmedlingen att finna lämpliga anordnare.

Mellan maj 2010 och maj 2011 ökade antalet deltagare i fas 3 med 45 procent. Enligt en undersökning bland arbetsförmedlingschefer gällande tillgång till fas 3-platser svarade drygt en

²⁴ Arbetsförmedlingen (2011b) s. 41-43.

tredjedel att det i dagsläget saknas platser av god kvalitet och omkring hälften svarade vidare att platser av god kvalitet kommer att saknas under det närmaste halvåret.²⁵

3.3. Samhällsnyttig sysselsättning – vad gör deltagarna i fas 3?

En fas 3-placering ska bestå av arbetsuppgifter som annars inte skulle bli utförda och kan ses som kvalitetshöjande. Sysselsättningen får inte medföra konkurrenssnedvridning eller vara ordinarie arbete. Därutöver ska arbetsförmedlarna enligt Arbetsförmedlingens handläggarstöd vara särskilt uppmärksamma på att placeringen inte tränger undan anställningar med lönebidrag.

De flesta fas 3-deltagare är sysselsatta inom ett av fyra områden:²⁶

- vaktmästeri (ca 23 %)
- administration (ca 19 %)
- butik/försäljning/service (ca 17 %)
- vård/skola/omsorg (ca 17%)

Resterande är sysselsatta inom snickeri/måleri/sömnad och skog/miljö. Därutöver har omkring tio procent ingen specifik sysselsättningstyp. Dessa deltagare uppger att de är lite allt i allo, söker jobb eller deltar i projekt.

Fas 3-platser inom verksamheter såsom second handförsäljning, vaktmästeri och administration anses medföra små anställningsmöjligheter. Inom sådana verksamheter finns dessutom en risk med undanträngning av deltagargrupper som sysselsätts inom ramen för lönebidrag.²⁷ Detsamma gäller sysselsättning inom skog och miljö.

En fas 3-sysselsättning ska enligt regelverket för programmet vara individuellt anpassad och *helt* täcka den enskildes arbetsutbud samt inkludera eget arbetssökande.

Enligt Arbetsförmedlingens senaste deltagarundersökning för fas 3²⁸ uppger 64 procent av de svarande att arbetsuppgifterna hos anordnarna är anpassade efter deras behov. När det gäller hur väl programmet motsvarar deltagarnas arbetsutbud visar uppgifter på att 62 procent av deltagarna²⁹ i fas 3 är sysselsatta mellan 30 och 40 timmar, varav majoriteten är sysselsatta 38 till 40 timmar per vecka (se diagram nedan). Något mindre andel, 43 procent, svarar att de även hade arbetsuppgifter 38 till 40 timmar den senaste veckan. Mot bakgrund av att mer än en tredjedel av deltagarna i fas 3 har en funktionsnedsättning är det rimligt att utgå ifrån att arbetsförmågan hos dessa individer kan vara nedsatt i varierande grad, varför arbetsutbudet kan tänkas vara lägre och motsvara mindre än 40 timmar per vecka. Detta kan möjligen förklara spridningen bland drygt hälften av deltagarna både vad gäller timmar på arbetsplatsen och antalet timmar med arbetsuppgifter. Som ovan nämnts inkluderas även eget arbetssökande i arbetsutbudet. Den enskilde ska bestämma i dialog med arbetsförmedlaren omfattningen av det egna jobbsökandet, vilket skulle kunna påverka närvaron på arbetsplatsen samt antalet timmar med uppgifter.

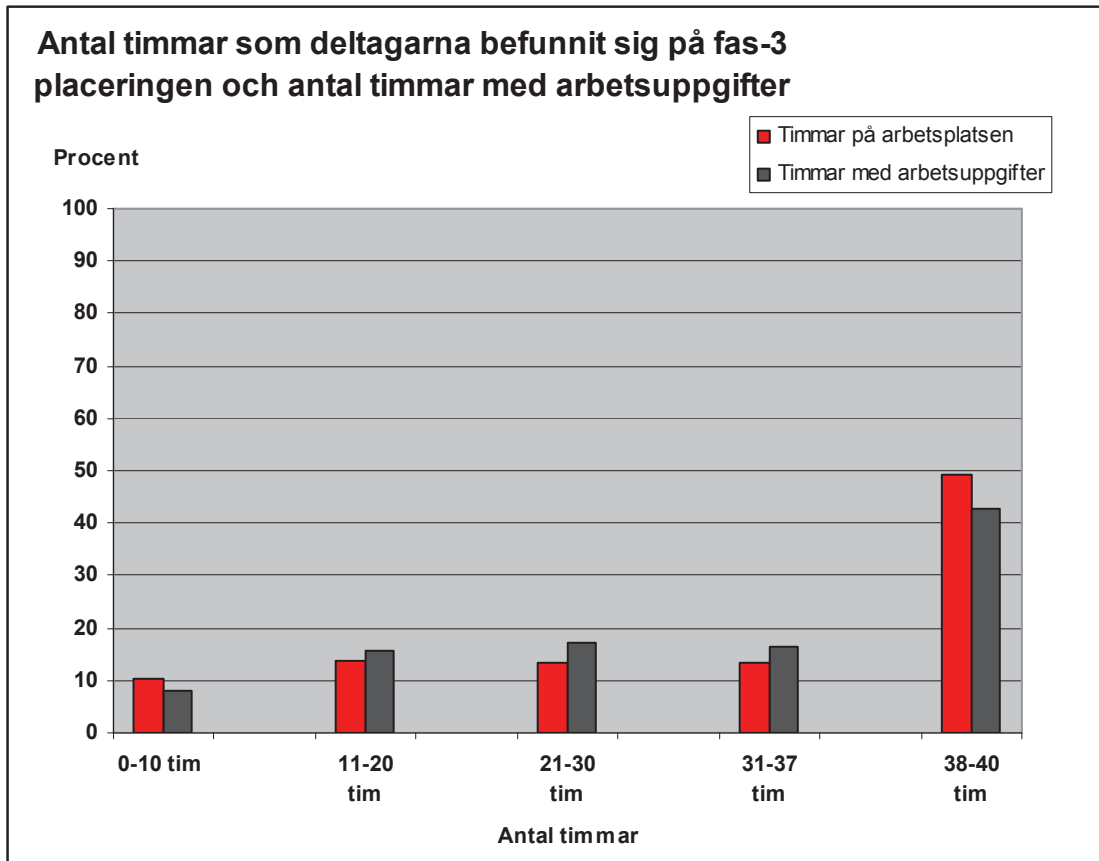
²⁵ *Ibid.* s.43.

²⁶ Arbetsförmedlingen (2011b) s. 44.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Bland 1 500 deltagare (svarsfrekvens 72 procent). Se Arbetsförmedlingen (2011b), s. 45-48.

²⁹ Arbetsförmedlingens statistikenhet, 852 svarande på frågan om antalet timmar på arbetsplatsen, 750 svarande på frågan om antalet timmar med arbetsuppgifter.

Källa: Arbetsförmedlingens statistikenhet.

Sysselsättningen i fas 3 motsvarar i högre grad deltagarnas arbetsutbud jämfört med faserna 1 och 2.³⁰ Enligt Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, IFAU, ägnar deltagarna i de föregående faserna i genomsnitt tolv timmar i veckan åt programmet, vilket är långt ifrån det uppsatta aktivitetskravet.³¹ De flesta använder dock mindre än tio timmar i veckan åt att söka jobb *och* delta i aktiviteter.³²

Enligt Arbetsförmedlingens undersökning uppger en fjärdedel av deltagarna i fas 3 att de inte ägnat någon tid att söka arbete senaste veckan. I genomsnitt ägnar deltagarna fem timmar per vecka åt jobbsökande och antal sökta jobb den senaste månaden var i genomsnitt sex stycken. Detta är mindre än genomsnittet för faserna 1 och 2 i JOB och snittet för alla inskrivna vid Arbetsförmedlingen som är tio sökta arbeten per månad respektive 8,7 sökta arbeten per månad.³³ Möjligen kan det lägre antalet sökta jobb i fas 3 bero på att insatserna ska täcka hela arbetsutbudet till skillnad från föregående faser där minst 75 procent av arbetsutbudet ska täckas. Deltagarna har således mindre tid att ägna åt eget jobbsökande. En annan möjligt orsak är att deltagarna i fas 3 är en grupp med långa arbetslöshetstider bakom sig, vilket gör att de har ett svårare utgångsläge än övriga inskrivna hos Arbetsförmedlingen och kan således inte matchas mot lika många lediga jobb som andra arbetslösa personer.

³⁰ För aktivitetskravet i fas 1 & 2 se Martinson S. och Sibbmark K., (2010) s. 14-17; Riksrevisionen (2009), s. 116.

³¹ Martinson S. och Sibbmark K., (2010) s. 14-17. Jmfr. Arbetsförmedlingen (2011b), s. 34.

³² Jmfr. Riksrevision (2009) s. 41.

³³ Se Martinson S. och Sibbmark K. (2010), s. 17.

Riksrevisionen har rekommenderat regeringen att i förordningen om JOB tydliggöra hur mycket tid deltagare ska ägna åt eget jobbsökande i fas 3.³⁴ Den aktuella lydelsen som tillkom efter Riksrevisionens rekommendation anger dock endast att omfattningen av den enskildes egna arbetssökande ska bestämmas i dialog med arbetsförmedlaren. En stickprovsundersökning gjord av Arbetsförmedlingen under senhösten 2010³⁵ visade att endast sex procent av deltagarna i fas 3 hade en överenskommelse om tid för arbetssökande och tolv procent hade en överenskommelse om regelbunden kontakt med Arbetsförmedlingen. Dessutom visar Arbetsförmedlingens senaste deltagarundersökning att deltagarna träffar sin arbetsförmedlare en gång i halvåret (34 procent) eller mer sällan (28 procent) och 16 procent möter aldrig sin arbetsförmedlare. Dessa uppgifter tyder på att det finns en risk för att deltagarna i fas 3 inte får tillräckligt stöd av Arbetsförmedlingen, vilket kan påverka bland annat den enskildes jobbsökande.

Arbetsförmedlingen har i den senaste uppföljningen dessutom tillfrågat fas 3-deltagare huruvida arbetsuppgifterna de utför skulle ha blivit gjorda ändå, och i så fall av vem. På den frågan svarade 59 procent att uppgifterna helt eller delvis skulle bli utförda. Detta innebär att det finns en fara med att vissa anordnare i strid med regelverket utnyttjar fas 3-deltagare genom att låta de utföra arbetsuppgifter i den ordinarie verksamheten.

Syftet med fas 3 och JOB i sin helhet är att programinnehållet ska ge deltagarna förutsättningar att få ett ordinarie arbete. En granskning av deltagarnas egna uppfattning huruvida fas 3 hjälper dem att få ett arbete visar att omkring hälften av deltagarna inte tror att fas 3-platsen har påverkat chansen att få ett arbete. En fjärdedel anser att de har större möjligheter att få ett arbete, medan lika många anser att deras chanser i stället är försämrade.³⁶

³⁴ Riksrevisionen (2009).

³⁵ Statistiskt urval omfattade 400 deltagare i fas 3. Se Arbetsförmedlingen (2011e), s. 8.

³⁶ I faserna 1 och 2 anser 61 procent att JOB inte har påverkat deras chanser att få ett vanligt jobb. Se Martinson S., Sibbmark K. (2010) s. 33.

3.4. Utflödet – hur många går vidare till ett arbete?

Av de totalt 36 900 individer som hittills har deltagit i fas 3 (mars 2009 till juni 2011), har 5 500 eller 15 procent lämnat programmet för arbete eller utbildning.³⁷ I genomsnitt per månad lämnade ca 2,1 procent fas 3 för arbete eller utbildning första halvåret 2011 jämfört med 1,5 procent under samma period 2010. Det är en högre andel yngre som lämnar fas 3 för arbete jämfört med genomsnittet, samtidigt som det är en låg omsättning i gruppen 55 år och äldre (se tabell 3).

Tabell 3: Fas 3 utflöde till arbete eller utbildning, genomsnitt per månad

	Första halvåret 2010		Första halvåret 2011	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Kvinnor	108	1,5%	262	2,1%
Män	117	1,5%	292	2,2%
-24 år	4	6,1%	6	6,8%
25-34 år	34	2,7%	98	4,3%
35-54 år	126	1,6%	312	2,4%
55- år	55	0,9%	137	1,3%
Funktionsnedsättning	83	1,4%	189	2,0%
Utrikes födda	67	1,5%	157	2,0%
Totalt	224	1,5%	553	2,1%

Källa: Arbetsförmedlingen (2011b), s.18.

Omkring 60 procent av deltagarna i JOB lämnar programmet innan fas 3.³⁸ Sannolikheten att lämna JOB är mindre för äldre personer och deltagare med funktionsnedsättning. Deltagare med en relativt svår position på arbetsmarknaden ökar således över programtiden. Situationen försvåras ytterligare av att långa tider av arbetslöshet uppfattas negativt av potentiella arbetsgivare.³⁹

En brytning sker i mönstret av utflödessannolikheten strax före inträdet i JOB och inträdet i fas 3. En möjlig orsak är att den minskade ersättningsnivån kan leda till att individen sänker sin reservationslön, det vill säga den lönenivå som påverkar den enskildes beslut om att arbeta. Eftersom ersättningen i programmet är låg kan detta öka den arbetssökandes benägenhet att acceptera ett eventuellt jobberbjudande.⁴⁰ Ytterligare en orsak kan vara att kravet på aktivitet ökar vid båda tillfällena, vilket utgör en så kallad avskräckningseffekt eftersom den enskilde får mindre egen disponibel tid. Vad gäller fas 3 kan det även finnas en avskräckande effekt med hänsyn till den negativa uppmärksamhet som programmet har fått bland allmänheten. Deltagarna kan uppleva programmet som stigmatiserande eftersom den enskilde får en stämpel som långtidsarbetslös, vilket kan leda till att fas 3 inte upplevs som en merit som kan öka chansen till jobb.⁴¹

³⁷ Arbetsförmedlingen (2011b), s. 20.

³⁸ *Ibid* s. 17.

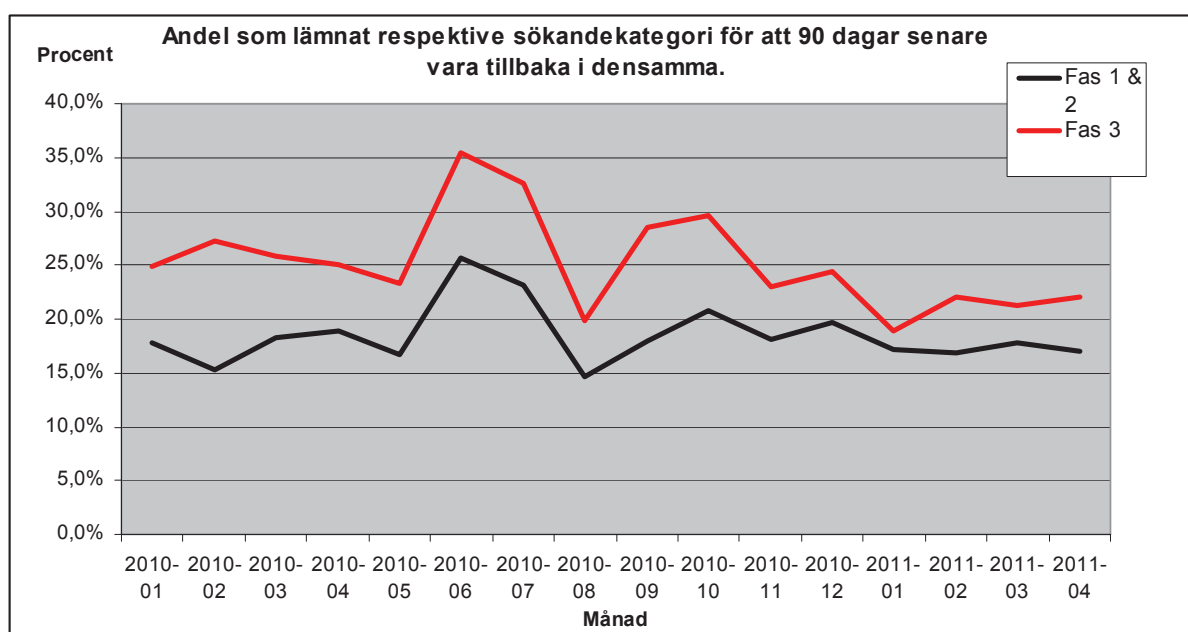
³⁹ Gartell M. och Rosén E., (2011), s. 12.

⁴⁰ *Ibid* s. 13.

⁴¹ Se Moberg F., (2011).

I en studie från IFAU skriver Anders Forslund och Johan Vikström om ”träskjobb” i samband med arbetsmarkandspolitiska insatser där de så kallade hoteffekterna eller anvisningseffekterna är starka.⁴² Forskarna redogör för att vissa program kan uppfattas som något mycket negativt, vilket i så fall kan leda till att den arbetslöse ökar sin jobsökaraktivitet eller accepterar ett mindre attraktivt arbete för att undgå att delta i programmet.

Av de individer som lämnar JOB har i genomsnitt omkring 60 procent ett jobb en månad efter utskrivningen. Knappt 20 procent av de individer som har lämnat JOB har återvänt till programmet inom sex månader. Återinflödet till fas 3 är något högre än för faserna 1 och 2 (se diagram nedan). Genomsnittet för återinträde till fas 3 (efter att ha lämnat i tre månader) är 2010 och 2011, till och med april månad, är 25 procent och motsvarande siffra för fas 1 och 2 är 18 procent. Den som har skrivits ut ur JOB har möjlighet att återinträda programmet förutsatt att avbrottet inte varade längre än ett år.⁴³

Källa: Arbetsförmedlingens statistikenhet.

Andelen som har lämnat JOB för att börja ett arbete sjunker under programmets gång. Bland deltagare som lämnar JOB under fas 1 har cirka 64 procent ett arbete jämfört med deltagare som skrivs ut under fas 3, där 48 procent har ett arbete efter 30 dagar, varav 20 procent har fått ett arbete utan stöd.⁴⁴

Den senaste undersökningen hos Arbetsförmedlingen visar även att andelen som har fått ett arbete efter att ha deltagit i fas 3 är högre ju senare fas 3 påbörjades (se tabell 4). En möjlig förklaring kan vara att arbetsmarknadsläget har förbättrats sedan programmets start, vilket har påverkat deltagarnas möjligheter till anställning. Det kan eventuellt också vara ett tecken på att programmet hade inkörningssvårigheter i början. Enligt Riksrevisionens⁴⁵ utvärdering från år 2009 bedömdes regeringens styrning av JOB som bristfällig. Bland annat bidrog de otydliga och sena direktiven om fas 3 till att Arbetsförmedlingen hade svårigheter med handläggning av

⁴² Forslund och Vikström (2011) s. 56.

⁴³ Förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin, § 14.

⁴⁴ Gartell M. och Rosén E. (2011), s. 21.

⁴⁵ Riksrevisionen (2009).

programmet. Dels fick man problem med att finna praktikplatser inom JOB, dels att anordna platser för sysselsättning inom fas 3.

Tabell 4: Status i juli 2011 för personer som har lämnat fas 3, fördelat efter när fas 3 påbörjades

	Andra halvåret 2009	Första halvåret 2010	Andra halvåret 2010
Arbete	38%	49%	55%
Arbete utan stöd	15%	20%	22%
Arbete med stöd, exkl. nystartsjobb	12%	14%	16%
Nystartsjobb	12%	15%	17%
Ej arbete, fortsatt anmäld hos Arbetsförmedlingen	22%	21%	22%
Öppet arbetslösa	13%	13%	14%
Program med aktivitetsstöd	2%	2%	1%
Övriga	7%	6%	6%
Ej arbete, ej anmäld vid arbetsförmedlingen	39%	29%	23%
Utbildning	1%	3%	2%
Övriga orsaker	38%	27%	21%
Summa	100%	100%	100%

Källa: Arbetsförmedlingen (2011b), s. 20.

De yngsta och äldsta individerna har lägst sannolikhet att lämna JOB för ett arbete. En vanlig orsak till utskrivning bland äldre deltagare är pensionering, medan yngre deltagare lämnar garantin för att börja en reguljär utbildning.⁴⁶ Samtidigt är det vanligare att yngre deltagare får ett arbete utan stöd, till skillnad från äldre som i större utsträckning får ett arbete med stöd. Även personer med funktionsnedsättning får i högre utsträckning arbete med stöd.

⁴⁶ Gartell M., och Rosén E., (2011b), s.21.

4. Diskussion

Trots riksdagens tillkännagivande som nämndes inledningsvis har regeringen meddelat att de i nuläget inte har några planer på att stoppa fas 3 eller JOB, utan säger sig i stället vilja utveckla insatserna.⁴⁷ Det regeringen har aviserat framstår som otillräckligt. Enligt LO bör inte de åtgärder som nu tas, till följd av den massiva kritiken mot fas 3, bli en förevändning för att slippa överväga alternativa insatser för personer med långa arbetslöshetstider. Fas 3 är inte en ändamålsenlig insats för att hantera långtidsarbetslöshet.

4.1. Bristerna i fas 3 blottlägger ett felkonstruerat program

En grundläggande invändning mot fas 3 är att insatsen dels inte erbjuder deltagare aktiviteter som är kompetenshöjande och kan leda till jobb, dels att det finns risk för att anordnare utnyttjar individer till att utföra ordinarie arbetsuppgifter, trots att detta är otillåtet enligt gällande regelverk. Vid en första anblick kan detta te sig inkonsekvent, vilket beror på att det finns motstridande krav på åtgärderna för arbetslösa. En fas 3-placering ska efterlikna ett arbete, men inte till den grad så att deltagaren faktiskt utför reguljära arbetsuppgifter och tränger undan vanliga jobb. Det kan till exempel röra sig om högläsning för patienter inom äldreården. Även om sådana aktiviteter förmodas ge nya nätverk och meriter som kan vara till hjälp när man ska söka jobb, får man likväl inte färdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden. Forskningen visar att de arbetsmarknadspolitiska program som mest liknar ordinarie anställningar (till exempel subventionerad sysselsättning) är de som har mest positiva effekter, med avseende på att de påskyndar deltagarnas övergång till reguljära arbeten.⁴⁸ Det är därför inte förvånande att de önskade resultaten uteblivit när det gäller fas 3. Endast 13 till 14 procent av alla som har deltagit i fas 3 har lämnat programmet för att gå till ett arbete. Trots att det inte alltid är möjligt att fastställa rimliga resultat när det gäller program för personer med långa arbetslöshetstider, är sysselsättningseffekten för fas 3 låg i förhållande till programmets mål.

Enligt Arbetsförmedlingens senaste återrapportering upplever en majoritet av fas 3-deltagarna att arbetsuppgifterna de utför är meningsfulla. Det är dock oklart vad som menas med meningsfullt då det är en högst subjektiv uppfattning som kan tolkas på olika sätt beroende på vad man jämför med. Att dagligen ha en arbetsplats att gå till efter långa perioder av arbetslöshet kan stärka självkänslan hos många. I det perspektivet kan fas 3 bidra, genom att närvaron på en arbetsplats känns betydelsefull. Upplevda meningsfulla arbetsuppgifter innebär dock inte per automatik att chansen att få ett arbete ökar. Det kan därutöver noteras att endast 25 procent i fas 3, och 31 procent i faserna 1 och 2, anser att JOB har ökat deras chanser att få ett arbete. Det är anmärkningsvärt låga siffror mot bakgrund av att programmet syftar till att stödja arbetslösas återinträde på arbetsmarknaden.

Det är för övrigt inte möjligt att bedöma om de deltagare som har fått jobb har lyckats med detta just därför att de har medverkat i fas 3. Själva utformningen av programmet gör det svårt att utvärdera effekten av JOB.⁴⁹ Då programmet nästan är att betrakta som en rättighet och i stort sett alla arbetssökande som uppfyller vissa villkor deltar, är det inte möjligt att skapa

⁴⁷ SvD, 2011-04-26.

⁴⁸ Forslund A. och Vikström J. (2011) s. 21-25.

⁴⁹ Se Riksrevisionen (2010b); och Gartell M. och Rosén E., (2011).

jämförelsegrupper. Därmed kan man inte avgöra om själva deltagandet i programmet har bidragit till att de arbets sökande har kunnat hitta ett arbete.

Vidare finns det stora brister vad gäller anordnare av platser i fas 3. Under Arbetsförmedlingens senaste uppföljningsarbete beslutade myndigheten att avsluta samarbetet med anordnare i 269 fall, och i 270 fall villkorades ett fortsatt samarbete med krav på korrigerande verksamhet. Det avslöjades bland annat att vissa anordnare i strid med gällande regelverk utnyttjade fas 3-deltagare till att utföra arbetsuppgifter som den ordinarie avlönade personalen vanligtvis utför.

Konstruktionen av fas 3 i kombination med bristen på kontroll och uppföljning har gjort det möjligt för oseriösa företag att skaffa sig en oavlönad personalstyrka. Även Arbetsförmedlingen har uppmärksammat detta och konstaterar att ”risken för uppbyggnad av oseriösa verksamheter är stor”.⁵⁰ För övrigt är det inte möjligt att se vilka privata arbetsgivare som i egenskap av anordnare tar emot fas 3-deltagare då dessa uppgifter inte offentliggörs av Arbetsförmedlingen.

Det finns också indikationer på att fas-3-placeringar konkurrerar ut andra typer av arbetsmarknadspolitiska program, exempelvis lönebidragsanställningar. I dagsläget finns ekonomiska incitament för en arbetsgivare att välja en fas 3-placering i stället för ett anställningsstöd eller en lönebidragsanställning. Detta har troligtvis bidragit till den kraftiga tillväxten av antalet personer i fas 3.

För att säkerställa att deltagare i fas 3 - även deltagare i övriga arbetsmarknadspolitiska program - får lämpliga placeringar hos anordnare finns ett samrådsförfarande mellan Arbetsförmedlingen och de fackliga organisationerna. Innan en person anvisas ett program eller insats som är förlagd till en arbetsplats måste Arbetsförmedlingen samråda med berörd arbetstagarorganisation, som då får tillfälle att avge yttrande i ärendet.⁵¹ Det har funnits brister i samordningen gällande överläggningen med arbetstagarorganisationerna gällande fas 3 och Arbetsförmedlingens internrevision⁵² har bland annat pekat på att detta riskerar att bidra till undanträngning av arbetsmarknadspolitiska program samt konkurrensnedvridning på arbetsmarknaden. LO anser därför att det är nödvändigt för arbetsmarknadens funktionssätt att organisationen för detta samråd förtydligas i syfte att förhindra felaktiga placeringar.

LO ställer sig mycket kritisk till att fas-3 deltagare idag utför arbetsuppgifter oavlönat. Även arbetsuppgifter som enligt aktuell lydelse ”annars inte skulle bli utförda” är trots allt arbetsuppgifter och den som producerar något ska betalas lön och ha de villkor och rättigheter som normalt följer med en anställning.

Lönefrågan blir än mer angelägen om framtida deltagare ska placeras hos anordnare med verksamheter som innehåller reella arbetsuppgifter. Detta skulle i värsta fall i praktiken innebära att deltagarna kan komma att arbeta oavlönat med ordinarie arbetsuppgifter.

Eftersom en fas-3 sysselsättning inte utgör en anställning går deltagarna även miste om försäkringar som vanligtvis ingår i anställningar med kollektivavtal. I fas 3 är arbets sökande endast försäkrade för arbetsskada, sveda och värk med mera, samt vid dödsfall. De omfattas dock inte av kollektivavtalade försäkringar där det utöver försäkring för arbetsskada och dödsfall även ingår avtalspension, försäkring vid sjukdom, föräldradidighet och försäkring vid

⁵⁰ Arbetsförmedlingen (2011e), s. 7.

⁵¹ Se Förordning 2000:628 om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

⁵² Arbetsförmedlingen (2011d).

uppsägning på grund av arbetsbrist, samt omställningsavtal. I en tid då det har blivit allt svårare för den enskilde att få stöd från samhället vid arbetslöshet eller sjukdom genom a-kassan respektive sjukförsäkringen är det ytterligare ett hårt slag mot deltagarna i fas 3 som alltså inte kan åtnjuta det förstärkta skydd som de skulle få vid en kollektivavtalad anställning.

4.2. Regeringens försvagning av arbetslinjen

Utöver de faktaskäl som talar för att fas 3 inte är en effektiv insats för att stödja långtidsarbetslösa - med hänsyn till programmets brister och resultat - finns en central samhällsmoralisk aspekt i varför programmet bör brytas upp. Fas 3 ger uttryck för något som närmast kan beskrivas som misströns ideologi där en underliggande förutsättning för de benhårda reglerna och minimala ersättningarna är att den arbets sökande en gång för alla ska ta sig i kragen och hitta ett jobb. Individens ambitioner och vilja att arbeta misstänkliggörs, varför det i slutändan är så mycket piska och lite morot i de insatserna som ingår i JOB.

Detta markerar en ideologisk förskjutning inom arbetsmarknadspolitiken under de senaste åren. I stället för kvalitativa insatser har alltmer fokus lagts på billiga program. Arbetslöshet ses i allt högre grad som ett individuellt problem och det som ska åtgärdas är inte de sökandes bristande kvalifikationer, utan deras motivation att arbeta. De coachande insatserna är främst riktade mot att bekämpa en presumtiv låg sökintensitet eller vilja att arbeta.

Frågan är om ens detta kontroll- och disciplineringsperspektiv som ter sig vara huvudsaken i regeringens arbetslinje upprätthålls med JOB. Deltagarna i fas 3 söker färre antal jobb än alla inskrivna vid Arbetsförmedlingen. I faserna 1 och 2 söker förvisso deltagarna fler arbeten, men å andra sidan ägnar de inte mer än 15 timmar åt aktiviteter *och* jobsökning, vilket är långt under det uppsatta aktivitetskravet. För övrigt har så mycket som 16 procent av deltagarna i fas 3 inte ens en sysselsättning, utan befinner sig i väntan på en placering hos anordnare. Det bör tilläggas att den låga aktivitetsnivån i JOB är något som snarare kan hänföras till programmets brister än deltagarna själva.

Tillskapandet av program såsom fas 3 verkar ske både i syfte att ge stöd och för att normera och avskräcka. Den underliggande bevekelsegrunden till fas 3 verkar vara att deltagarna och övriga arbets sökande ska uppskatta värdet av allt arbete på den öppna marknaden i så stor utsträckning att de till slut sänker sina krav vad gäller löner och andra arbetsvillkor och tar ett arbete till varje pris.

I likhet med 1920-talets arbetslöshetspolitik förefaller regeringens nuvarande arbetslinje vara ett socialpolitiskt normeringsverktyg.⁵³ Dåtidens AK-arbeten skulle ha en allmännyttig karaktär, men inte konkurrera med den öppna marknads arbeten.⁵⁴ Arbetsuppgifterna krävde inga särskilda yrkeskvalifikationer. Den mycket låga lönesättningen var motiverad med att det alltid skulle löna sig att ta vilket som helst arbete på den ordinarie arbetsmarknaden och dessutom skulle detta bidra till att lönenivåerna sänktes.

I faserna 1 och 2 uppgår aktivitetsstödet som inte är grundat på a-kasseersättning till 223 kronor per dag, det vill säga omkring 5 000 kronor per månad *före skatt*. Deltagare som erhåller denna låga ersättning tvingas antingen förlita sig på familjemedlemmar för att klara alla

⁵³ Eriksson L., (2004).

⁵⁴ *Ibid.*

levnadskostnaderna eller söka ekonomiskt bistånd från kommunen. Ett arbetsmarknadspolitiskt program som på detta sätt fattiggör den enskilde är inte värdigt arbetslinjen.

LO anser att arbetslinjen är en viktig del av sysselsättningspolitiken. Genom att rusta människor för de jobb som finns att få och genom kraven på att arbetslösa aktivt söker arbete upprätthålls arbetsutbudet. De arbetsmarknadspolitiska programmen ska verka för att produktionsförmågan hos de långtidsarbetslösa förbättras genom att stärka humankapitalet hos den enskilde.

Självklart ska arbetsmarknadspolitikens stöd och hjälp villkoras med att den arbetslöse gör sitt yttersta för att få ett jobb. Av det skälet ska det ställas tydliga krav i fråga om individens eget jobbsökande.

Alla arbetssökande som skrivs in hos Arbetsförmedlingen och får ersättning från a-kassan måste redovisa sina jobbsökaraktiviteter och ha regelbunden kontakt med en arbetsförmedlare, annars riskerar man att förlora sin ersättning. Den enskilde måste följa en individuell handlingsplan som är upprättad på Arbetsförmedlingen och besöka dess kontor. Personer som deltar i fas 3 är således arbetslösa som bevisligen har sökt arbete under mer än två år.

Under tiden har dock humankapitalet sannolikt försvagats. Värdefull tid innan fas 3 har gått förlorad och när deltagarna väl hamnar i programmet förväntas de sysselsätta sig med konstlade uppgifter som ingen annars utför till en ersättning som gör att den viktigaste frågan om hur man ska få ett jobb i stället riskerar att bli hur man klarar månaden ut.

Arbetsmarknadspolitikerna måste bygga på människors förmåga att växa och erbjuda bättre lösningar för personer som har råkat i arbetslöshet utan egen förskyllan.

4.3. Ny arbetsmarknadspolitik som i stället stoppar inflödet till långtidsarbetslöshet och samtidigt bryter upp fas 3

Utmaningarna för Arbetsförmedlingen riskerar att bli större under de kommande åren jämfört med tidigare likvärdiga konjunkturlägen. Detta beror till stor del på att det enligt Arbetsförmedlingen finns 225 000 människor som har svårt att finna ett arbete även i högkonjunktur.⁵⁵ Dessa utgör cirka 60 procent av alla öppet arbetslösa och deltagande i program med aktivitetsstöd. Utvecklingen av massutförsäkringar har dessutom lett till ett tillskott av funktionsnedsatta arbetslösa med nedsatt arbetsförmåga. Arbetsförmedlingen räknar med att 19 000 personer kommer att överföras från Försäkringskassan 2011 och 2012.

Vidare finns det betydande strukturella inslag i den nuvarande arbetslösheten.⁵⁶ Många av de industrijobb som försvann under konjunkturedgången kommer inte tillbaka och ett stort antal arbetssökande har således lämnat yrken och branscher där det numera finns ett minskat antal lediga jobb. Samtidigt kommer arbetsutbudet att minska inom flera näringsgrenar. Den största pensionsavgången i historien, totalt 525 000 personer till och med år 2015, och en otillräcklig ökning av ny arbetskraft väntas skapa problem med rekryteringen till yrken inom bland annat teknik och data, byggnadsarbete, transport, försäljning och vissa läraryrken.

⁵⁵ Arbetsförmedlingen (2011a).

⁵⁶ Arbetsförmedlingens årsredovisning 2010, s. 14.

Långtidsarbetslöshet är ett sammansatt problem som kräver differentierade och individuella ingrepp. LO anser att den nuvarande arbetsmarknadspolitiken bör läggas om och riktas in på två huvudsakliga områden där det ena tydligt bör ta avstamp i att söka stoppa inflödet till långtidsarbetslöshet och det andra i att ersätta fas 3 med alternativa insatser, i första hand, förbättrade anställningsstöd.

LO anser även att det behövs en väsentligt förbättrad arbetslöshetsförsäkring för att få en rimlig finansiering för deltagare i arbetsmarknadspolitiska program. I alla skeden av arbetslösheten bör ersättningsnivån vara minst 80 procent, vilket innebär att taket för ersättningen måste höjas väsentligt för att detta ska bli en realitet.

4.3.1 Stoppa inflödet till långtidsarbetslöshet

Kritiken mot fas 3 leder ofrånkomligen in på övriga insatser i JOB. Den ökade tillströmningen till fas 3 är ett resultat av de otillräckliga insatserna som finns i tidigare faser av programmet och inom arbetsmarknadspolitiken i allmänhet. I stället för att erbjuda arbetslösa ”individuellt utformade insatser” vilket var (och fortfarande är) intentionen, har JOB blivit ett arbetsmarknadspolitiskt program med fokus på kvantitet i stället för kvalitet.

Som svar på kritiken gällande bristen på utbildningsinsatser i fas 3 har regeringen i maj 2011 fattat beslut om att deltagare i fas 3 ska kunna gå arbetsmarknadsutbildning om det bedöms kunna leda till ett arbete i anslutning till avslutad utbildning.⁵⁷ LO anser att det är positivt att fler program blir tillgängliga för deltagarna. Utbildning bör emellertid aktualiseras innan individen träder in i fas 3. Det är inte rimligt att en arbetssökande efter så lång tid som 300 dagar i arbetslöshet slussas in i JOB, och där under de följande 150 dagarna ska ta del av insatser såsom att träna på intervjusituationer och få hjälp med att skriva CV. Rimligtvis bör ett felformulerat CV ha upptäckts och åtgärdats långt innan inträdet i JOB. Dessutom har många av deltagarna betydligt längre arbetslöshetstider bakom sig. I genomsnitt har en deltagare i JOB varit inskriven vid Arbetsförmedlingen i drygt fyra år under den nuvarande arbetslöshetsperioden.⁵⁸

Det är orimligt att personer med långa arbetslöshetstider bakom sig uteslutande ska ägna hela sitt arbetsutbud åt jobsökaraktiviteter med coachning, vilket är fallet i fas 1. Intensifierad arbetsförmedling har positiva effekter på sysselsättningen. Men den bör helst initieras tidigt under en arbetslöshetsperiod för individer som riskerar att blir långtidsarbetslösa. För övrigt anses den vara mindre effektiv att använda i stora volymer och under lågkonjunktur.⁵⁹

Matchningsåtgärder kan, i synnerhet i ett kärvt konjunkturläge, inte utgöra huvudinriktningen i arbetsmarknadspolitiken för långtidsarbetslösa. LO är kritisk till att vägledning och stöd i jobsökande, vilket har varit Arbetsförmedlingens huvudsakliga verksamhet, numera fått status av arbetsmarknadspolitiska program, och blivit huvudinnehållet både inom och utom de så kallade garantierna.⁶⁰

LO anser att behovsorienterade individuella bedömningar ska ligga till grund för anvisningen till arbetsmarknadspolitiska program. Arbetsförmedlaren förväntas alltså kunna urskilja de

⁵⁷ Regeringskansliet, 2011-05-17.

⁵⁸ Arbetsförmedlingen (2010a), s. 12.

⁵⁹ Sohlman Å., (2010), s. 7.

⁶⁰ Se Sohlman (2010), s. 5.

individer som riskerar att hamna i långtidsarbetslöshet och anvisa dem till arbetsmarknads- politiska program på basis av denna bedömning.

Redan nu kan man uppskatta vilka grupper av arbetslösa som är särskilt utsatta och riskerar att få problem med att etablera sig på arbetsmarknaden:⁶¹

- Utlandsfödda, särskilt de som är födda utanför Europa
- Funktionshindrade med nedsatt arbetsförmåga
- Arbetslösa personer 55 till 64 år
- Personer med högst förgymnasial utbildning
- Unga med bristfällig utbildning

Cirka två tredjedelar av deltagarna i JOB tillhör någon av ovan nämnda grupper. Antalet utan arbete inom dessa grupper har dessutom ökat med nästan 100 000 personer på två år och omfattar idag 225 000 personer, ca 4,6 procent av arbetskraften.⁶²

Syftet med individuella bedömningar är att Arbetsförmedlingen i ett så tidigt skede som möjligt ska kunna använda program och insatser i syfte att undvika att arbetslöshetstiden blir lång. Vissa länder har utvecklat statistiska modeller för att identifiera de arbetssökande som riskerar att hamna i långtidsarbetslöshet, så kallad profilering.⁶³ Ett fastställande av vem som riskerar att bli långtidsarbetslös kan då möjliggöra att insatser påbörjas i ett tidigare skede av arbetslöshetsperioden. Dessutom kan Arbetsförmedlingens resurser användas för att ge hjälp åt dem som behöver det mest och har störst nytta av det.⁶⁴ En nära relaterad arbetsmetod är så kallad ”targeting” där man genom statistiska modeller bedömer vilka som ska få ta del av olika arbetsmarknadspolitiska insatser och vid vilken tidpunkt de bör sättas in.

Ett program som fas 3 omfattar personer med långa arbetslöshetstider som gemensam nämnare, men som i övrigt har olika förutsättningar och behov i arbetsmarknadspolitiskt avseende. Den höga andelen funktionshindrade leder till exempel in på frågan om lönebidragsanställning skulle vara en mer motiverad insats än fas 3 för dessa individer.

Äldre personer är överrepresenterade i fas 3 och i deras situation är just åldern en viktig faktor som påverkar exempelvis motivationen i programmet negativt. I en undersökning bland JOB-deltagare gjord av Arbetsförmedlingen svarade framförallt äldre personer att de inte skulle delta i programmet om det inte vore nödvändigt för försörjningen.⁶⁵ Detta kan möjligen bero på att de själva anser att den höga åldern minskar chanserna att få en reguljär anställning mot bakgrund av att det råder åldersdiskriminering i arbetslivet. Fas 3 riskerar i sådana fall att enbart betraktas som en sista anhalt innan pension, vilket föranleder frågan om dessa personer verkligen kommer närmare arbetsmarknaden genom att delta i programmet och om det inte vore mer berättigat att erbjuda den enskilde en subventionerad anställning.

⁶¹ Arbetsförmedlingen (2011a).

⁶² Arbetsförmedlingen (2011a).

⁶³ Rosholm M., Svarer M och Hammer B. (2004).

⁶⁴ Benmarker H., Carling K. och Forslund A. (2007).

⁶⁵ Arbetsförmedlingen (2010a) s.16

4.3.2. Alternativa insatser för långtidsarbetslösa i fas 3

Det finns för närvarande omkring 27 000 personer i fas 3, vilket betyder att det fordras minst så många platser inom andra arbetsmarknadspolitiska program för att möjliggöra en utfasning av programmet.

Subventionerad anställning

LO anser att den nuvarande arbetsmarknadspolitiken bör riktas in mot att arbetslösa som har sämre förutsättningar att få arbete bör få en subventionerad anställning. Fler platser i särskilt anställningsstöd och lönebidrag behövs i syfte att uppnå det arbetsmarknadspolitiska målet att stödja individer med långa arbetslöshetstider bakom sig. Liknande insatser såsom ”plusjobb”⁶⁶ har visat att det är ett ändamålsenligt sätt att förstärka långtidsarbetslösas ställning på arbetsmarknaden.

Anställningsstöd ges med avsikt att stimulera anställningar av personer som under längre tid har haft svårigheter att få ett reguljärt arbete.⁶⁷ Motivet till den ersättning som arbetsgivaren får för att anställa en person som har varit arbetslös under en längre tid är att individen antas ha en lägre produktivitet. En person kan på grund av själva arbetslösheten ha förlorat kompetens, vilket gör att denne inte längre har kunskaper som är eftertraktade av arbetsgivarna. Å andra sidan kan det i själva verket röra sig om en arbetslös som faktiskt har en hög produktionsförmåga, men där arbetsgivaren ändå misstänker att så är inte fallet på grund av att personen har varit arbetslös länge. Oavsett vilken orsak det handlar om kan en tillfällig subvention vara berättigad då det oftast är den enda möjligheten för den arbetslöse att visa vad han eller hon går för och skaffa den arbetsplatskompetens som behövs för att kunna få en reguljär anställning.

Enligt LO bör subventionerad sysselsättning vara en central del av arbetsmarknadspolitiken för de med långa arbetslöshetsperioder. I motsats till fas 3, där deltagarna utför konstlade arbetsuppgifter, får arbetslösa en möjlighet att förvärva kunskaper och färdigheter som kan öka deras chanser att få en reguljär anställning. Dessutom har subventionerade anställningar mycket positiva sysselsättningseffekter. Arbetsförmedlingens undersökning av sysselsättningseffekter bland de olika arbetsmarknadspolitiska programmen under perioden 1992 till 2006 visade att den största effekten hade arbete med stöd. Ungefär 30 procent fler i deltagargruppen än i en jämförelsegrupp hade fått ett arbete utan stöd efter ett år.⁶⁸

Vid subventionerade anställningar kan det uppstå undanträngningseffekter av ordinarie arbetstillfällen. Detta bör dock inte ses som ett stort problem i de fall anställningsstöd gynnar långtidsarbetslösa som på egen hand har haft svårt att finna ett arbete. Arbetssökande som trängs undan har större sannolikhet att hitta ett jobb än en person som har varit borta från arbetsmarknaden under en lång period.⁶⁹ Deltagare i fas 3 är personer med mycket långa arbetslöshetsperioder och konkurrerar inte i någon större utsträckning om de jobb som redan

⁶⁶ Den 1 januari 2006 infördes ”plusjobb” som var riktat till arbetssökande som varit arbetslösa under minst två år. De fick en möjlighet att få en subventionerad sysselsättning inom offentligt finansierad verksamhet. Syftet var att stärka individens ställning på arbetsmarknaden, förbättra offentlig service och förebygga arbetskraftsbrist vid framtida pensionsavgångar. Se Prop 2005/06:1 Utgiftsområde 13.

⁶⁷ Se t.ex. Prop. 1997/98:1 utg.omr. 14.

⁶⁸ Arbetsförmedlingen (2009a) s. 43.

⁶⁹ Carlén T. och Löfgren, A-K., (2009), s. 27; Forslund A. och Vikström J. (2011).

finns på arbetsmarknaden.⁷⁰ Arbetslösheten fördelas dessutom vid sådan undanträngning jämnare i arbetskraften, vilket motverkar långtidsarbetslöshet.⁷¹

LO anser vidare att subventionsgraden för särskilt anställningsstöd är kraftigt urholkad. Stödet är särskilt betydelsefullt eftersom det riktas till personer med långa arbetslöshetstider, men subventionsnivån medger inte tillräcklig subvention av anställningar i normala lönelägen. Det särskilda anställningsstödet har kraftigt halkat efter löneutvecklingen i svensk ekonomi. En subventionsgrad i det särskilda anställningsstödet på 85 procent är rimlig, men i dagsläget är ett taket på subventionsnivån 890 kronor per dag, vilket LO anser är för lågt eftersom det inte medger full subvention av anställningar i normala lönelägen i svensk ekonomi.

För personer som har ett funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga finns möjlighet att få en anställning där arbetsgivaren får en subvention inom ramen för lönebidrag, utvecklingsanställning, skyddat arbete och trygghetsanställning.⁷² Ekonomiskt stöd lämnas till arbetsgivaren inom alla fyra programmen på samma sätt som för lönebidrag. Högsta bidragsgrundande lön för en lönebidragsanställning är för närvarande 16 700 kronor per månad för ett heltidsarbete.

Enligt LO bör taket för stödet i lönebidragsanställning också höjas för att fånga upp en större del av lönespannet på den svenska arbetsmarknaden. Idag har nio av tio löntagare en lönenivå som är högre än 19 600 kronor.⁷³ En höjning av taket är nödvändig för att fler jobb ska bli tillgängliga för personer med funktionshinder.

Praktik

Nuvarande deltagare i fas 3 bör även kunna erbjudas en praktikplats under en begränsad period. Praktik innebär att man är på en arbetsplats framförallt för att lära, varför man ska få träna på att utföra olika arbetsuppgifter och inte likställas med ordinarie personal med avseende på ansvar och självständig produktion.

Det ekonomiska stödet till den arbetslöse ges i form av aktivitetsstöd. Ersättning till arbetsgivare som tillhandahåller praktikplatser bör kunna utgå om denne förbinder sig att erbjuda handledning och tydligt formulerar syftet med praktiken och de arbetsuppgifter den enskilde är tänkt att utföra i en överenskommelse med Arbetsförmedlingen. Dessutom bör praktiken följas upp efter halva tiden i kvalitetssäkrande syfte.

En praktikperiod bör normalt pågå under tre till sex månader. Praktikanten bör också, när han eller hon slutar sin praktik, få ett skriftligt intyg.

Arbetsmarknadsutbildning

För att personer med långa arbetslöshetstider ska kunna ta sig in på arbetsmarknaden är en förstärkning av individens grundläggande kunskaper ofta nödvändig för att ta sig vidare, antingen till ett annat arbetsmarknadspolitiskt program eller till en anställning. Människor som

⁷⁰ Forslund A. och Vikström J., (2011), s. 55; Sohlman Å., (2010), s. 18.

⁷¹ Finanspolitiska rådet (2010), s. 204.

⁷² Se Förordning (2000:630) om särskilda insatser för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga.

⁷³ SCB Lönestrukturstatistik, hela ekonomin. Lönespridning år 2010.

förlorar arbete i en krympande bransch måste erbjudas möjlighet till omskolning för att ha en chans till jobb inom andra yrken. Därför är arbetsmarknadsutbildningar väsentliga för att undvika att konjunkturarbetslöshet biter sig fast som strukturarbetslöshet och för att undvika de flaskhalsar som kan uppstå där det inte finns tillräcklig tillgång på efterfrågad arbetskraft.

En betydande svårighet för långtidsarbetslösa är att många saknar fullgjord gymnasiekompetens, vilket oftast är ett hinder vid anställningar eller vidareutbildningar. Antalet personer som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen med grundskola som högsta utbildningsnivå uppgår till nära 194 000 personer.⁷⁴

Arbetsförmedlingen medger att de inte kan bistå dessa grupper enbart genom traditionella matchningsinsatser, och inte heller med de instrument som i övrigt står till Arbetsförmedlingens förfogande. I årsredovisningen från 2010 skriver man att "[d]et handlar till stor del om kompetenshöjande satsningar som måste göras inom ramen för det reguljära utbildningsväsendet".⁷⁵ Det betonas i synnerhet att man inte har möjligheter att erbjuda väsentlig hjälp till dem med kort utbildning. Ett oroväckande läge framställs när myndigheten erkänner att denna grupp slussas runt inom arbetsförmedlingssystemet utan ingivande hopp om anställning. Detta visar på att bristerna i skolsystemet måste åtgärdas snarast för att arbetsmarknadspolitiken inte ska lastas med större uppgifter än vad den är avsedd för.

LO anser att antalet arbetsmarknadsutbildningar bör öka till minst 25 000 platser i månaden i genomsnitt. I maj 2011 var antalet platser i arbetsmarknadsutbildning inom och utom garantierna, inklusive förberedande utbildning, 17 403.

⁷⁴ Arbetsförmedlingen (2011a), s. 102. Omfattar öppet arbetslösa, programdeltagare och inskrivna inom övriga sökandekategorier.

⁷⁵ s. 14.

Käll- och litteraturförteckning

Utredningar och rapporter

Arbetsförmedlingen, (2011a) ”Arbetsmarknadsutsikterna våren 2011: prognos för arbetsmarknaden 2011-2012”, Ura 2011:5, Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingen (2011b) ”Arbetsförmedlingens åiterrapportering 2011-08-01 – Fördjupade analyser”, Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingen, (2011c) ”Arbetsförmedlingens åiterrapportering 2011-08-01- Prognoser för utbetalningar 2011-2015”, Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingen, (2011d) ”Revisionsrapport 2010/08: Granskning av Jobb- och utvecklingsgarantin, fas 3”. Dnr: 2010/410546.

Arbetsförmedlingen (2010a) ”Jobb- och utvecklingsgarantin – en uppföljning ur deltagarnas perspektiv”. URA 2010:2. Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen (2009a) ”Arbetsmarknadsrapport 2009:1”. Arbetsförmedlingen.

Benmarker H., Carling K. och Forslund A. (2007) ”Vem blir långtidsarbetslös?”, Rapport 2007:20, IFAU.

Carlén T. och Löfgren A-K., (2009) ”Arbetsmarknadspolitik i kristid- hur lyckas vi bättre nu än på 1990-talet?”, Landsorganisationen i Sverige.

Eriksson L., (2004) ”Arbete till varje pris”, Akademitryck AB, Edsbruk.

Finanspolitiska rådet (2010), ”Svensk finanspolitik: Finanspolitiska rådets rapport 2010”, Finanspolitiska rådet.

Forslund A., Vikström J., (2011) ”Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt” Rapport 2011:7, IFAU.

Försäkringskassan (2010), ”Socialförsäkringen i siffror 2010”, Försäkringskassan.

Gartell M. och Rosén E., (2011), Jobb- och utvecklingsgarantin - en studie av sannolikheten att få jobb under programtiden, URA 2011:1, Arbetsförmedlingen.

Lageström J., (2011) ”Vilken betydelse har arbetsförmedlare för arbetslösas framtida sysselsättning och arbetsinkomst?” Rapport 2011:10, IFAU.

Martinson S. och Sibbmark K., (2010) ”Vad gör de i jobb- och utvecklingsgarantin”, Rapport 2010:15, IFAU.

Moberg F., (2011) ”En meriterande sysselsättning eller meningslöst tidsfördriv : en kvalitativ studie med tretton deltagare i Fas3”, LO Distriktet i Västsverige. LO-Tryckeriet, Stockholm.

Rosén, E. (2010) ”Jobb – och utvecklingsgarantin – en uppföljning ur deltagarnas perspektiv”, URA 2010:2, Arbetsförmedlingen.

Riksrevisionen, (2009) ”Jobb- och utvecklingsgarantin – en garanti för jobb?”, RiR 2009:22, Riksdagstryckeriet, Stockholm.

Riksrevisionen (2010a) ”Arbetspraktik”, RiR 2010:5, Riksdagstryckeriet, Stockholm.

Riksrevisionen (2010b), ”Staten och arbetsmarknaden – summering av tre års granskning”. Dnr 31-2010-0153, Riksrevisionen.

Rosholm M., Svarer M. och Hammer B., (2004) ”A Danish profiling system”, Working Paper 2004-13, Aarhus University Economics Department.

Sohlman Å., (2010) ”Arbetsmarknadspolitik för att motverka långa arbetslöshetstider”, Landsorganisationen i Sverige.

Årsredovisningar

Arbetsförmedlingens årsredovisning 2010

Riksdagstryck

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2010/11:AU11

Proposition 1997/98:1 Utgiftsområde 14.

Proposition 2005/06:1 Utgiftsområde 13.

SOU 2007:2 ”Från socialbidrag till arbete”

SOU 2011:11 ”Långtidsutredningen 2011”

Juridiskt material

Förordning (1996:1100) om aktivitetsstöd

Förordning (2000:630) om särskilda insatser för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga

Förordning 2000:628 om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten

Socialtjänstförordningen (2001:937)

Förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin

Övriga källor

Arbetsförmedlingen, ”Handläggargröd för jobb- och utvecklingsgarantin”. Hämtat 29 juli 2011.

Arbetsförmedlingen (2009b) ”Inbjudan till fortsatt dialog om Jobb- och utvecklingsgarantin Fas 3”, Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingen (2011e), ”PM- Jobb- och utvecklingsgarantins 3e fas”, Arbetsförmedlingen.

Engström H., i SvD, ”Fas 3 ska följas upp och kontrolleras bättre”. Hämtat från: <http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/fas-3-ska-foljas-upp-och-kontrolleras_6114811.svd > Publicerat 26 april 2011. Hämtat 16 augusti 2011.

Försäkringskassan, ”Utvecklingsersättning”, Hämtat från: <<http://www.forsakringskassan.se/nav/e1ab56e2b7672f565ffe4fceddde7db> > Hämtat 18 juli 2011.

Pejer, M., i *LO Tidningen*, ”Företaget tjänade 27 miljoner på fas 3”. Hämtat från: <<http://lotidningen.se/2011/02/18/foretaget-tjanade-27-miljoner-pa-fas-3/>>. Publicerat den 18 februari 2011. Hämtat 16 augusti 2011.

Regeringskansliet, Pressmeddelande ”Möjlighet till arbetsmarknadsutbildning i Fas 3”. Hämtat från: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/14746/a/168656> > Publicerat 17 maj 2011. Hämtat 18 juli 2011.

Sveriges Kommuner och Landsting (2009) ”Synpunkter på fas 3 – centrala anordnargruppens möte 2009-04-29”, Sveriges Kommuner och Landsting: Avdelningen för lärande och arbetsmarknad.

Söderin E., i *Efter Arbetet*, ”Jobbfabriken kräver slavkontrakt”. Hämtat från: <<http://efterarbetet.etc.se/nyhet/%E2%80%9Djobbfabriken-kr%C3%A4ver-slavkontrakt%E2%80%9D> > Publicerat 27 januari 2011. Hämtat 5 september 2011.

Rapporten kan hämtas som pdf-dokument på LOs hemsida eller
beställas från LO-distribution:
lo@strombergdistribution.se
Telefax: 026-24 90 26

Januari 2012
ISBN 978-91-566-2742-2
www.lo.se

FOTO: Lars Forsstedt